

С. Максименко,
аспірант
Одеської національної юридичної академії

ЩОДО ПИТАННЯ ГАРМОНІЗАЦІЇ ПРАВА НА СВОБОДУ ПЕРЕСУВАННЯ ТА ВИБОРУ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ

Права і свободи в міжнародному праві представляють собою звід принципів і норм, закріплених у міжнародно-правових договорах, іменованих міжнародними стандартами. Важливе місце серед них займає Загальна декларація прав людини 1948 р., в якій було вперше в новітній історії закріплено право людини на свободу пересування і вибір місця проживання [1].

Важливою нормативно-методологічною основою необхідності гармонізації законодавства нашої держави з міжнародним правом є ст.9 Конституції України, у якій передбачається, що всі діючі міжнародні договори, згода на обов'язковість яких дана Верховною Радою України, є частиною її національного законодавства. Крім того, укладання міжнародних договорів, що суперечать Конституції України, можливо тільки після внесення в неї відповідних змін [2].

Аналізуючи зміст цієї конституційної норми, важливо зазначити, що перша її частина надає можливість збагачувати зміст національного законодавства України нормами та принципами, які уніфіковані і закріплені в міжнародних договорах і відображають надбання світової цивілізації в міжнародному праві. Наведений вище зміст ст.9 Конституції України дає підстави вважати міжнародні договори не лише джерелом міжнародного права, а й джерелом права України [3]. В той же час, розглядаючи міжнародні договори як складовий елемент національної системи законодавства, слід ще багато зробити, щоб вони були належним чином узгоджені з останньою. Особливо це стосується нової редакції Закону України від 22 грудня 1993 р. «Про міжнародні договори України», у якому усунути протиріччя з конституційними нормами [4].

Виходячи з цього, набуває реального сенсу ст.33 Конституції України, у якій закріплено, що «кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом. Громадянин України не може бути позбавлений права в будь-який час повернутися в Україну». Крім того, 14 листопада 2001 р. Конституційний Суд України, визнавши нормативно-правові акти про прописку неконституційними, фактично зробив важливий крок до усунення протиріч з конституційними нормами та міжнародними стандартами [5].

Зараз досить широку підтримку серед юристів-міжнародників із країн СНД одержала концепція трансформації. Відповідно до концепції трансформації міжнародні договори, в результаті їхньої ратифікації, утвердження або просто офіційного опублікування, «трансформуються», перетворюючись у внутрішньодержавні закони.

У кінцевому рахунку, в центрі дискусії виявляється питання, чи можуть міжнародно-правові норми застосовуватися в сфері внутрішньодержавних відносин безпосередньо, тобто без проголошення міжнародних договорів джерелами внутрішньодержавного права та без трансформації міжнародних договорів у внутрішньодержавні закони.

Тут доречно акцентувати увагу на те, що в складі колишнього СРСР Україною були ратифіковані більшість міжнародних договорів. Верховна Рада України 17 липня 1997 р. прийняла Закон України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 року, Першого протоколу і протоколів №2, 4, 7 і 11 до Конвенції» [6]. У ньому Україна цілком визнала на своїй території обов'язкову, без заключення спеціальної угоди, юрисдикцію Європейського суду з прав людини у всіх питаннях, що стосуються тлумачення і безпосереднього застосування конвенційних норм.

Можна констатувати, що Україна почала процес зміни пануючої позитивістської парадигми права, яка стала причиною виникнення в правовій теорії необхідного плюралізму. Яскравим прикладом тут може служити Закон України від 11 липня 2001 р. «Про внесення змін у Закон України «Про виконавче впровадження» і Закон України від 11 липня 2001 р. «Про виконання рішень Європейського суду з прав людини», відповідно до яких всі суди України безпосередньо повинні застосовувати рішення Європейського суду з прав людини [7].

Теоретично обґрунтовуючи і підтверджуючи зміни, що відбуваються, С.С.Алексєєв визнає не тільки «невідчуження» основних прав людини, їхній природно-правовий характер і безпосередню юридичну дію, а їхню головну функцію – обмеження державної влади: «...вперше за всю історію людства право стало набувати такої нової якості, що дає йому можливість піднятися над владою і зрештою вирішити одну з головних проблем нашого життя, сьогоденній прокляти людства, - проблему утихомирення і «приборкування» політичної державної влади» [8].

Цим же твердженням окреслюється новий масштаб задач, що встають перед юриспруденцією. Це вже не тільки заміна «вульгарного позитивізму» в теорії права на позитивізм «розвинутий і удосконалений», але також необхідність рецепції природного права. Оскільки практика правового позитивізму не завжди виявляється здатною вирішувати завдання, що виходять за межі простого удосконалення діючого права.

Приймаючи до уваги положення ст.ст.9, 18 та 151 Конституції України, можна стверджувати, що в Україні здійснюється якісний перехід від доктрини «діалектичного дуалізму», що панувала в адміністративно-командній системі, до принципової відкритості стосовно міжнародного права на основі моністичної доктрини, характерної для більшості держав Ради Європи.

У зв'язку з цим виникає закономірне питання про пряме застосування практики і прецедентного права Європейського суду з прав людини, а також про використання принципів тлумачення конвенційних норм при винесенні рішень українськими судами відносно прав людини. Здається, можна зробити однозначний висновок про те, що конвенційні норми повинні застосовуватися не тільки як власне норми, але і як комплексний правовий механізм без спеціальної на те згоди Верховної Ради України.

Таким чином, система застосування міжнародного права у внутрішньому правопорядку України може базуватися на наступних принципах: по-перше, норми міжнародних договорів, що введені в законодавство України ратифікаційним законом, одержують статус норм національного права і підлягають відповідному застосуванню, однак, не виключається пряме їхнє застосування, якщо не здійснена трансформація; по-друге, у випадку колізії норм ратифікованого договору і норм національного права, перші мають вищу юридичну силу; і, по-третє, забороняється вводити і застосовувати в українському праві договори, що суперечать Конституції України.

Література

1. Баймуратов М.О., Максименко С.В. *Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу: політико-правовий аналіз // Право України.- 2001.- №10.- С.101.*
2. *Відомості Верховної Ради України.- 1996.- №30.- Ст.141.*
3. Див.: *Опришко В. Питання гармонізації законодавства України з міжнародним правом і національними правовими системами // Право України.- 1999.- №8.- С.13.*
4. *Відомості Верховної Ради України.- 1994.- №10.- Ст.45.*

5. Див.: Урядовий кур'єр.- 2001.- 21 лист.
6. Відомості Верховної Ради України.- 1997.- №40.- Ст.263.
7. Урядовий кур'єр.- 2001.- 7 лип.
8. Алексеев С.С. Право. Опыт комплексного исследования.- М., 1999.- С.49.

Н. Мисаревич,
соискатель Учреждения образования
«Гродненский государственный университет
им. Янки Купалы»,
республика Беларусь

РЕФОРМИРОВАНИЕ СИСТЕМЫ МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ: НУЖНО УЧИТЫВАТЬ ИСТОРИЧЕСКИЙ ОПЫТ

В условиях глубоких общественно-политических и государственно-правовых преобразований, которые происходят в Республике Беларусь, проблемы формирования и деятельности местных органов управления и самоуправления приобретают особенное значение. Поскольку местная демократия является основой любого демократического строя, а самоуправление города и села является необходимым условием существования этой демократии, то создание эффективной и деятельной законодательной базы для функционирования института местного управления и самоуправления составляет одно из направлений деятельности демократического правового государства.

Но, говоря о местном управлении и самоуправлении, хотелось бы остановиться на таком аспекте, как использование исторического опыта в организации и деятельности местного самоуправления. Хотя каждое государство определяет свой подход к этому институту, для наибольшей эффективности и полезности необходимо учитывать и предыдущие наработки в сфере функционирования этого явления. Ведь без опоры на национальные традиции в создании и деятельности органов местного управления и самоуправления, без знакомства с соответствующим законодательством, без изучения правовых документов, где вопросы местного самоуправления находили свое закрепление, невозможно создать современную, эффективную, соответствующую Европейской Хартии местного самоуправления систему органов местного управления и самоуправления.

В этом плане представляет интерес так называемый «магдебургский период» в истории развития права (XIV – XVII ст.ст.), характерной чертой которого является то, что города получали право на самоуправление путем «жалования» городу привилегий на Магдебургское право. Это явление было известно не только на территории Беларуси, украинские города также получали привилегии на самоуправление. Первым белорусским городом, который получил такой привилегий, был Брест (1390 г.), вторым – Гродно (1391 г.) и т.д.

Вообще под Магдебургским правом в юридическом смысле можно понимать совокупность норм права, которые регулировали жизнедеятельность горожан. Наделение города таким привилегией обуславливало качественно новое положение этой единицы в социальной иерархии, отличало и выделяло его из числа других населенных пунктов. В соответствии со Статутами Великого княжества Литовского, в особенности с последним (1588 г.), каждый мещанин города с Магдебургским правом мог на равных привлечь к ответственности представителей шляхетского сословия. Статья 69 раздела 4 Статута ВКЛ 1588 года определяет, что «если бы кому из мещан наших права майдебургского которая кривда деяла от князей, панов и землян и подданных их, ... такового кожного мещанин маеть до суду земского поветового позвати и далее поступовати против ему подлуг поступку права и статуту земского».

В привилегиях обосновывалась причина «наделения» Магдебургским правом города, содержались нормы о порядке образования органов самоуправления, определялись права и обязанности жителей данного города, торговые льготы и т.д. По количеству закрепленных положений его можно сравнить со своеобразным уставом города в плане организации жизнедеятельности города и закрепления приоритета полномочий органов самоуправления в области решения вопросов местного значения.

Согласно нормам привилегий в городе создавался свой орган самоуправления – магистрат. В некоторых местностях Беларуси использовались также названия «ратуша», «ратуш», «майдебория». Магистрат состоял из двух коллегий: бурмистерско-радницкая (рада) и войтовско-лавницкая (лава). Раду возглавлял бурмистер, лаву – войт. Лава, которая состояла, как правило, из 12 присяжных (лавников), занималась исполнением исключительно судебных функций. Она была судом по уголовным делам. Рада распорядилась имуществом города, руководила местной полицией, осуществляла контроль за торговлей и выполняла другие функции по управлению местным хозяйством. Кроме этого, рассматривала гражданские дела, т.е. осуществляла и судебные функции.

Есть одна особенность Магдебургского права, которая позволяет утверждать, что оно оказывало значительное влияние на формирование самосознания народа. Речь идет о том, что Магдебургское право не представляло собой некой единой для всего государства системы норм. По этой особенности Магдебургское право представляет собой легальное средство правового эксперимента, так как оно позволяло выработать для всего государства общие правовые нормы, нормы эффективные, стабильные, понятные всему обществу. Так же происходила проверка на прочность, полезность тех или иных институтов, органов, учреждений самоуправления в городах.

Опыт самоуправления в ВКЛ в полной мере можно использовать в современных условиях при реформировании местных органов власти и формировании системы самоуправления. Но отдельные регионы Беларуси различаются между собой в экономических, социальных, демографических, конфессиональных отношениях и во многом другом. А система органов власти и управления, их полномочия, финансовые и экономические базы, круг обязанностей абсолютно одинаков. Можно ли это считать нормальным? Наверное, нет.

Развитие рыночных отношений, формирование гражданской общности и соответствующей Европейской Хартии местного самоуправления системы органов самоуправления и органов местной власти требуют реформирования действующего законодательства в этой сфере. Можно предложить следующий вариант: действующее законодательство о местных органах самоуправления при определении их полномочий и обязанностей должно закреплять минимум обязательных, универсальных функций всей системы этих органов на Беларуси, например, в сфере образования, охраны здоровья, коммунального хозяйства и т.д. А дальше каждый орган самоуправления, исходя из собственных финансовых и материальных возможностей, реально взвешивая и оценивая местные условия в своем Уставе, брал бы на себя исполнение тех или иных функций, решал те или иные задачи. Именно такой порядок во взаимоотношениях центральной власти и органов местного самоуправления